

Зеновія Сеньків

ст. викладач кафедри дизайну та основ архітектури,
Національний університет «Львівська політехніка», Львів
e-mail: zinoviiia.y.senkiv@lpnu.ua
orcid: 0000-0002-0032-0050

ДЕКОРАТИВНІ ЕЛЕМЕНТИ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ БУДИНКІВ ЛЬВІВСЬКОЇ АРХІТЕКТУРНОЇ ШКОЛИ

© Сеньків З., 2023

<https://doi.org/10.23939/sa2023.02.160>

Стаття присвячена аналізу явища постмодерної архітектури, зокрема, одному із ключових питань дискусії із модернізмом – можливості та характеру декорування фасадів будівель. Розглянуто зразки постмодернізму, які виникли в межах архітектури львівської школи в період 1990–2010-х років, для якої характерний значний вплив так званого “карпатського стилю” та антимодерністичного дискурсу.

На підставі проведеного аналізу окреслено основні прийоми декорування, які застосовували в межах розглянутої у статті тематики та здійснено порівняння їх стилістичної природи із загальним світоглядно-ціннісним змістом львівського постмодернізму. Обґрунтовано припущення про те, що впродовж 1990–2010-х років, в межах львівської архітектурної школи, почала формуватись власна система геометрично-прикрашального оздоблення.

Ключові слова: постмодернізм, декор, антимодернізм, абстрактна геометрія, львівська архітектурна школа, аналіз.

Постановка проблеми

Явище постмодерністської архітектури у Львові залишається мало дослідженою темою, яка була частково розкрита лише у відносно невеликій кількості праць. Багато об’єктів даного періоду не мають чітко окресленого статусу з точки зору їх культурної цінності, а їх світоглядна, ціннісна і семантична інтерпретація все ще є предметом наукових та професійних дискусій, кількість яких є незначною.

Хоча львівська архітектурна школа загалом була предметом зацікавлення та комплексного опрацювання багатьох досліджень різного обсягу, її постмодерністський період, його витоки та особливості, як правило, мали невизначений та узагальнений характер, який виражався в термінах “пострадянська архітектура”, чи “архітектура Доби Незалежності”. Не достатньо уваги було також приділено кваліфікації зразків львівського постмодернізму у більш широкому контексті цього явища в межах Європи та світу загалом. В зв’язку із цим, дослідження різних аспектів цього явища в архітектурі Львова залишається актуальним завданням. Вивчення декоративних засобів, які використовувались у цей час, може дати важливу інформацію про зануреність місцевих проєктувальників у постмодерністський дискурс, розуміння ними його засад і цінностей.

Арсенал засобів, які використовувались архітекторами львівської школи в період постмодернізму, в існуючих дослідженнях, переважно концентрується на просторових елементах (дахи, арки) та виявленні різних способів збагачення образу будівлі за рахунок ордерних мотивів. Разом із тим,

сама декоративна мова пов'язана із постмодерністським світоглядом, не була об'єктом окремого дослідження. З одного боку, дахи та мотиви арок, стали з'являтися у творах представників львівської школи ще у пізньо-радянський період, з іншого боку, ордерні елементи самі по собі не є постмодерністськими, а їх застосування часто носить характер нео-класики.

Відтак залишається відкритим питання про виокремлення тих декоративних прийомів, які пов'язані із спробами створити власну програму оздоблення, яка, сама по собі, вже свідчила про радикальний розрив із модернізмом, базованим на запереченні нефункціональних елементів. Виявлення та аналіз декоративних прийомів, які використовувались представниками львівської архітектурної школи в об'єктах постмодернізму, дасть можливість більш точно встановити рівень їх спорідненості із зразками цієї течії у Європі та Північній Америці.

Аналіз джерел та публікацій

Джерельну базу цієї тематики можна умовно поділити на дві частини. Одну з них складають класичні праці з теорії постмодернізму таких дослідників як Р. Вентурі і Д.-С. Браун (Venturi.; Scott Brown; Steven Izenour, 1972), А. Россі (Rossi, 1982), Ч. Дженкс (Jencks, 2012) та інші. В цих роботах, на основі критики так званого “героїчного” модернізму, розкривається суть феномену постмодерністської архітектури, її світоглядних підстав і формотворчої програми. У межах даної статті такого роду матеріали використовуються в якості порівняльної бази для пізнішої оцінки споріднених явищ в архітектурі Львова 1990–2010-х років. Другу частину складають наукові праці, які безпосередньо торкаються тематики постмодернізму в рамках львівської архітектурної школи. Хоча серед них немає таких, які розглядають саме явище тогочасного декору, вони в той, чи інший спосіб, окреслюють відмінності та особливості постмодерністського проектування – від проблематики коректної термінології (Франків, Лясковський, 2019), до пошуків місця художньо-декоративних прийомів таких як елементи класичного ордеру (Знак, 2021), інтерпретацій нео-історичних мотивів (Лясковський, 2021), синтезу і генетичного взаємозв'язку модернізму і постмодернізму (Лясковський, 2016). Певна інформація про особливості розвитку української архітектури пострадянського періоду міститься у ряді більш загальних та об'ємних праць (Франків, 2005), (Моркляник, 2012).

Мета статті

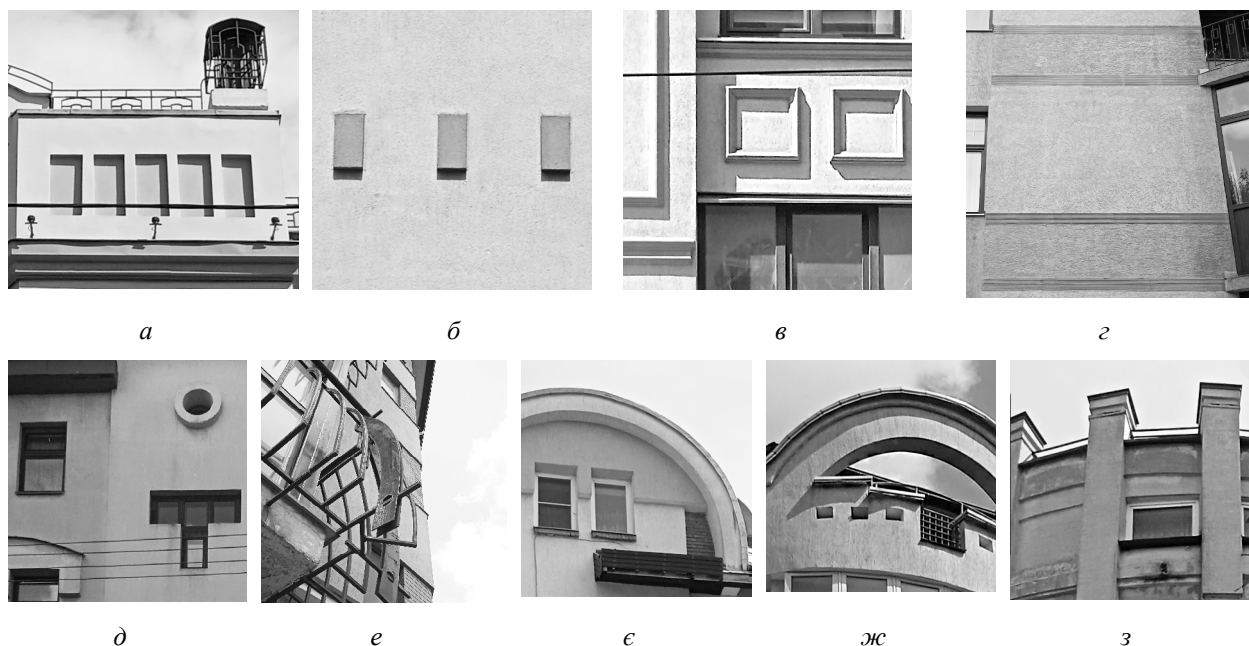
Метою статті є дослідити та узагальнити довід використання декоративних елементів постмодерністських об'єктів львівської архітектурної школи.

Виклад основного матеріалу

Головним методом цього дослідження став аналіз тридцяти об'єктів, які представляють проектування доби постмодернізму у Львові. В результаті було виявлено, що більшість з них, а саме чотирнадцять, не містять виражених декоративних прикмет, а два оздоблені типовими елементами індустріального виробництва, які імітують пластику еkleктичної доби і не виконані спеціально для конкретного об'єкту. Решта зразків постмодерністської архітектури (деякі з них показані на рисунку) містять унікальні деталі, які не мають функціонального призначення та існують лише в якості оздоблення.

Ця риса свідчить про суттєву зміну світогляду львівських архітекторів, котрі починаючи від 60-х років ХХ століття, після завершення періоду так званого “сталінського ампіру” перебували під винятковим впливом модерністських підходів до проектування, котрі трактували декор як ознаку невігластва і відсталості (Loos, 2019). Однією із причин такого кроку стала загальна атмосфера критики соціалістичного ладу, візуальним виразником якого став радянський неоконструктивізм, що базувався на модерністських засадах. Разом із тим, значний освітній та практичний досвід модерністського проектування не дозволяв архітекторам львівської

школи вільно почувати себе при роботі з історичними стилями. Цьому також не сприяла виробнича база, заснована на індустріальному виробництві будівельних конструкцій, призначених, переважно, для типового проектування.

Зразки постмодерністського декорування на будівлях:

*а – вул. Городоцька, 26; б – вул. Карпинця, 8; в – вул. Київська, 3; г – вул. Богуна, 4; д – вул. Чупринки, 117;
е – вул. Гординських, 4; є – вул. Перемиська, 6; ж – вул. Повстанська, 19; з – вул. Конопська, 83*

Важливим джерелом для дослідження львівського постмодернізму є також проектна документація, в тому числі і та, яка стосується нереалізованих об'єктів. Вона свідчить про те, що в цей час, на рівні пропозицій, архітектурна мова, зокрема і декоративна, була більш багатоманітною. Однак, її композиційний та стилістичний характер відповідає тому, який залишився на реалізованих спорудах.

Аналіз досліджених об'єктів дав можливість частково розширити рівень знань про мову львівського постмодернізму та світогляд його творців. В контексті вивчення даної тематики, важливим є питання подальшої цінності тих чи інших об'єктів з точки зору їх культурного значення, що, згодом, може стати підставою для внесення певних зразків постмодерністської архітектури до переліку об'єктів, які підлягатимуть охороні. Відтак, важливим є формулювання ідеологічних підстав морфологічної мови, яка була вироблена тогочасними представниками львівської архітектурної школи.

Частково можна погодитись із думкою, що в основі постмодерністської манери, яка набула поширення в країнах колишнього соцтабору, лежала значна антимодерністська мотивація (Франків, Лясковський, 2019, яка, однак, не відображала таких категорій як іронія, багатозначність, довільна гра різними змістовими елементами та складність змістів, які описані, зокрема, у творах Вентурі (Venturi, 1966) та Дженкса (Jencks, 1977). До певної міри, в період 1990-2010-х років представники львівської архітектурної школи вже нагромадили первинний досвід пошуків альтернативи модернізму через так званий “карпатський стиль”, в рамках якого відбулась відмова від ряду модерністських архетипів, таких наприклад як плоский дах. Крім того, в деяких випадках використовувались деталі, котрі мали суто образо-творче призначення. Разом із тим, у період перших десятиліть Доби Незалежності, виникла можливість суттєво збагатити цей арсенал засобів.

Поява відвертого декорування означала перетин головного стверджуючого фактора модернізму, який свідчив про наявність в львівському контексті тих самих підстав для розвитку постмодернізму, які викликали його появу у Північній Америці та Європі. Саме цей крок варто вважати остаточним переходом львівської школи до постмодерністського етапу, а поступове зникнення декору – індикатором повернення до модерністських принципів, хоча вже у якості суттєво відмінній від пізнорадянського неоконструктивізму.

У певній кількості об'єктів використання унікального постмодерністського декору тісно пов'язане із бажанням відродження традиціоналістських образних асоціацій, що може підтверджувати припущення про переважання “ретроспективної” мотивації над “перспективною”. Світоглядні підстави проєктної культури тогочасних львівських архітекторів були зосереджені на уявленнях про неприйнятність перерваного зв'язку із домодерною реальністю.

Крім утвердження ідентифікаційних якостей декору в об'єктах постмодерністського характеру у Львові, важливо також звернути увагу на саму його морфологічну сутність. Розгляд досліджених зразків показав, що вони не мають глибокої закоріненості у формотворчу стратегію стилю в тому його розумінні, як він склався у головних теоретичних працях та програмних проєктах. В основному, архітектори львівської школи використовують декор, що ґрунтується на елементарній геометрії (квадрати, прямокутники, кола), яка характерна для абстрактної художньої мови модернізму (будинки на вулиці Городоцькій 26, Карпинця 8, Київській 3, Чупринки 117). В тих чи інших випадках, вони ускладнюються, або за рахунок більш багатоелементної абстрактної композиції (будинок на вул. Гординських 4), або введенням спрощених мотивів ордера (вул. Конотопська 83).

Цей факт може свідчити про те, що архітектори львівської школи займали двояку позицію щодо пошуків альтернативи модернізму. З одного боку, на рівні засадничих принципів, вони демонстрували цілковиту протилежність, в той час, як на рівні деталей, передовсім декоративних, показували свою належність до традиції модерністського абстрактного мистецтва. В контексті даного дослідження правдоподібним виглядає припущення, що впродовж 1990-2010-х років, в рамках львівської архітектурної школи почала формуватись власна система геометрично-прикрашального оздоблення, яка не отримала свого продовження лише з огляду на зміну підходів до проєктування і переходу до неомодерністської архітектурної мови.

Висновки

1. Визначено роль геометрично-прикрашального декору, як показника переходу так званого “карпатського стилю” у повноцінну постмодерністську стилістику, а поступово зникнення декору – показником повернення до модерністських принципів, хоча вже у якості суттєво відмінній від пізнорадянського неоконструктивізму. Крім того, декор цього типу можна вважати свідченням наявності в львівському контексті тих самих підстав для розвитку постмодернізму, які викликали його появу у Північній Америці та Європі.

2. Виявлено художньо-композиційні особливості постмодерністського декору львівської архітектурної школи. Встановлено, що архітектори львівської школи, посідали складну та двояку позицію відносно пошуків альтернативи модернізму. З одного боку, на фундаментальному рівні їх проєктні засади та концепції виявлялися підкреслено протилежними. Однак, на рівні деталей, передусім у декоративних елементах, вони активно звертались до властивого модерністській культурі абстрактного мистецтва.

3. Окреслено перспективні напрямки подальшого вивчення явища постмодернізму у Львові, зокрема, щодо оцінки декоративної мови будівель того часу. В межах цього дослідження висунуто припущення, що протягом 1990–2010 років у рамках львівської архітектурної

школи можливо почала формуватись окрема система геометрично-прикрашального оздоблення, яке не знайшло подальшого розвитку внаслідок зміни проєктних підходів і переходу до неомодерністської архітектурної мови.

Бібліографія

- Venturi R. (1966). *Complexity and Contradiction in Architecture*. New York: The Museum of Modern Art Press.
- Venturi R.; Scott Brown D.; Steven Izenour S. (1972). *Learning from Las Vegas*. Revised 1977. Cambridge MA: MIT Press.
- Rossi A. (1982). *The architecture of the city*. Cambridge, Mass, Mit Press
- Jencks C. (2012). *The Story of Post-Modernism*. John Wiley & Sons.
- Jencks C. (1977). *The language of post-modern architecture*. London: Academy Editions.
- Франків Р. Б., Лясковський О. Й. (2019)/ Теоретичні передумови тлумачення архітектури постмодернізму у Львові. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: науково-технічний збірник. Вип. № 54. С. 53–63, <https://doi.org/10.1016/j.repl.2019.01.011>
- Знак А. (2021) Інтерпретація класичного ордера в архітектурі Львова ХХ – початку ХХІ століття. [Текст] : автореф. дис... канд. архітектури: 18.00.01; Національний ун-т “Львівська політехніка”. Львів. 22 с.
- Лясковський О. (2021). Світоглядні особливості неоісторичної тенденції в архітектурі посткомуністичних середовищ в контексті їх стилістичної ідентифікації. Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування, (59). С. 52–62.
- Лясковський О. Й. (2016). Поняття якості міського середовища в умовах синтезу модерністського та постмодерністського досвіду. Містобудування та територіальне планування, (59), 296–303.
- Франків Р. (2005). Особливості розвитку української архітектури пострадянського періоду (1991–2001 рр.) [Текст] : автореф. дис... канд. архітектури: 18.00.01; Національний ун-т “Львівська політехніка”. – Львів. 20 стор.
- Моркляник О. (2012). Тенденції розвитку житлової архітектури Львова пострадянського періоду, Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. 2012. № 728 : Архітектура. С. 71–78.
- Loos A. (2019). *Ornament and crime*. London: Penguin Classics.

Reference

- Venturi R (1966). *Complexity and Contradiction in Architecture*. New York: The Museum of Modern Art Press.
- Venturi R.; Scott Brown D.; Steven Izenour S. (1972). *Learning from Las Vegas*. Revised 1977. Cambridge MA: MIT Press.
- Rossi A. (1982). *The architecture of the city*. Cambridge, Mass, Mit Press
- Jencks C. (2012). *The Story of Post-Modernism*. John Wiley & Sons.
- Jencks C. (1977). *The language of post-modern architecture*. London: Academy Editions.
- Frankiv R. B., Liaskovskyi O. Y. (2019). *Teoretychni peredumovy tлумachennia arkhitektury postmodernizmu u Lvovi. Suchasni problemy arkhytektury ta mistobuduvannia: naukovo-tekhnichnyi zbirnyk. Vyp. No. 54. P. 53–63.* <https://doi.org/10.1016/j.repl.2019.01.011>
- Znak A. (2021). *Interpretatsiia klasychnoho ordera v arkhitekturi Lvova XX – pochatku XXI stolittia. [Tekst] : avtoref. dys... kand. arkhytektury: 18.00.01; Natsionalnyi un-t “Lvivska politekhnika”. Lviv. 22 p.*
- Liaskovskyi O. (2021). *Svitohliadni osoblyvosti neoistorichnoi tendentsii v arkhitekturi postkomunistychnykh seredovyshch v konteksti yikh stylstychnoi identyfikatsii. Suchasni problemy Arkhitektury ta Mistobuduvannia, (59), – P. 52–62.*
- Liaskovskyi O. Y. (2016). *Poniatra yakosti mis'koho seredovyshcha v umovakh syntezy modernists'koho ta postmodernists'koho dosvidu. Mistobuduvannia ta terytorial'ne planuvannia, (59), 296–303.*
- Frankiv R. (2005) *Osoblyvosti rozvytku ukrains'koi arkhytektury postradians'koho periodu (1991–2001 rr.) [Tekst] : avtoref. dys... kand. arkhytektury: 18.00.01; Natsionalnyi un-t “Lvivs'ka politekhnika”. Lviv. 20 p.*
- Morklianyk O. (2012) *Tendentsii rozvytku zhytlovoi arkhytektury Lvova postradians'koho periodu, Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivs'ka politekhnika”. 2012. No. 728 : Arkhitektura. – P. 71–78*
- Loos A. (2019). *Ornament and crime*. London: Penguin Classics.

Zinoviia Senkiv

Senior Lecturer of Department of Design and Architecture Fundamentals

Lviv Polytechnic National University, Lviv

e-mail: zinoviia.y.senkiv@lpnu.ua

orcid: 0000-0002-0032-0050

DECORATIVE ELEMENTS OF THE POSTMODERNIST BUILDINGS OF THE LVIV SCHOOL OF ARCHITECTURE

© Senkiv Z., 2023

This study summarizes the results of the analysis of three dozen architectural objects in Lviv based on which presents architectural school in Lviv and its transition towards postmodern stylistics. The article considers the analysis of the phenomenon of postmodern architecture, in particular one of the key issues of the discussion with modernism – the possibility and nature of decorating the facades of buildings. Firstly, the role of geometric-decorative ornamentation as an indicator of the emergence of the so-called “Carpathian style,” considered a proto-postmodernism, into a full-fledged postmodern architectural language was identified. Subsequently, the gradual disappearance of this ornamentation served as an indicator of the return to modernist paradigms, albeit in a significantly distinct form from the late Soviet neoclassicism. Additionally, the presence of such decorative elements in the Lviv context suggests that the same fundamental factors contributing to the development of postmodernism in North America and Europe were at play in this region.

Secondly, the artistic and compositional peculiarities of postmodern decorative motifs in the Lviv architectural school were investigated. It was found that the architects from Lviv occupied a complex and ambivalent position concerning their search for alternatives to modernism. While their fundamental design principles and concepts displayed clear contrasts, on the level of details, particularly in decorative elements, they actively drew from modernist culture, specifically abstract art.

Finally, potential directions for further research on the phenomenon of postmodernism in Lviv were outlined, with a specific focus on evaluating the decorative language of buildings from that era. The study proposes the hypothesis that during the 1990s to the early 2010s, a distinct system of geometric-decorative ornamentation might have begun to take shape within the Lviv architectural school. However, this development did not progress further due to the shift in design approaches and the adoption of neo-modernist architectural language. Further exploration of this aspect may shed light on the unique architectural developments in Lviv during that period.

Key words: postmodernism, decor, antimodernism, abstract geometry, Lviv school of architecture, analysis.